

Sygn. akt V CSK 454/09

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 czerwca 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Iwona Koper (przewodniczący)

SSN Dariusz Dończyk

SSN Dariusz Zawistowski (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa „A.(...)” Spółki z o.o. w W.

przeciwko „M.(...)” Spółce Akcyjnej w M.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 30 czerwca 2010 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego Sądu Gospodarczego w W.

z dnia 25 czerwca 2009 r., sygn. akt X Ga (...),

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy wyrokiem zaocznym z dnia 19 listopada 2008 r. zasądził od strony pozwanej M.(...) S.A. w M. na rzecz strony powodowej A.(...) Sp. z o.o. w W. kwotę 99

044,70 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 20 listopada 2006 r. oraz koszty procesu. Wyrok ten został utrzymany w mocy wyrokiem z dnia 20 marca 2009 r. Sąd Rejonowy ustalił, że w dniu 6 listopada 1998 r. (...) Fundusz Inwestycyjny S.A. w W., jako leasingodawca, zawarł ze stroną pozwaną umowę leasingu operacyjnego, której przedmiotem był zestaw do recyklingu o wartości netto 800 000 zł. W dniu 19 listopada 1998 r. leasingodawca zbył na rzecz Banku (...) S.A. II Oddziału w W. wierzytelność w wysokości 1 419 827,46 zł. przysługującą mu na podstawie umowy leasingu. Zbywca wierzytelności poręczył zapłatę rat leasingowych. Ustanowił również na rzecz nabywcy zastaw rejestrowy na przedmiocie umowy leasingu, który pozostał w posiadaniu strony pozwanej. Wpisano go do rejestru zastawów w dniu 29 stycznia 1999 r. Cedent powiadomił dłużnika o przelewie wierzytelności. W dniu 26 lipca 2001 r. została ogłoszona upadłość (...) Funduszu Inwestycyjnego w W. Pismem z dnia 16 marca 2004 r. Bank (...) BP poinformował stronę pozwaną, że przedmiot leasingu wchodzi w skład masy upadłości (...) Funduszu Inwestycyjnego w W. i wezwał ją do uznania długu, którego dotyczyła umowa przelewu wierzytelności. W dniu 1 czerwca 2005 r. pomiędzy Bankiem (...) BP i stroną pozwaną została zawarta ugoda, w której ustalono warunki spłaty zadłużenia z tego tytułu w wysokości 1 626 074,02 zł. Dłużnik uznał ten dług i zobowiązał się do jego spłaty w 60 ratach płatnych miesięcznie. W przypadku opóźnienia dłużnika w zapłacie co najmniej dwóch rat bank był uprawniony do rozwiązania ugody, co oznaczało postawienie całości zadłużenia w stan natychmiastowej wykonalności. Bank w przypadku spłaty przez dłużnika kwoty 1 526 074,02 zł zgodnie z harmonogramem spłat zobowiązał się zwolnić go z zapłaty 100 000 zł stanowiącej część odsetek. Zestaw do recyklingu będący przedmiotem zastawu na rzecz Banku (...) BP został sprzedany w postępowaniu upadłościowym. Syndyk, po wezwaniu ze strony (...) BP, przełał w dniu 23 czerwca 2006 r. na jego rzecz 50 000 zł, a w dniu 26 czerwca 2006 r. 49 044,70 zł, uzyskane ze sprzedaży przedmiotu zastawu. Pismem z dnia 13 października 2006 r. pełnomocnik syndyka wezwał stronę pozwaną do zapłaty 100 000 zł w związku z dokonaną zapłatą na rzecz Banku (...) BP w wyniku realizacji umowy poręczenia. Strona pozwana odmówiła podnosząc, że bank zaliczył środki przekazane przez syndyka na poczet odsetek karnych, które nie były wymagalne. W dniu 18 stycznia 2007 r. syndyk przełał wierzytelność powstałą po zapłacie dokonanej na rzecz Banku (...) BP. Nabywcą wierzytelności był Henryk Szelistowski, który tego samego dnia przeniósł ją w drodze przelewu na rzecz strony powodowej.

W ocenie Sądu pierwszej instancji roszczenie strony powodowej oparte o art. 518 § 1 pkt 1 k.c. było uzasadnione. Sąd ten nie podzielił stanowiska strony pozwanej, że w wyniku ugody zawartej w dniu 1 czerwca 2005 r. i regularnej spłaty ustalonych w niej rat, nie doszło do uaktualnienia odpowiedzialności syndyka jako poręczyciela. Uznał, że wymagalne już roszczenie nie utraciło tej cechy w wyniku zawarcia ugody ustanawiającej nowe, odroczone terminy płatności. Późniejsze zawarcie ugody pomiędzy dłużnikiem i bankiem nie modyfikowało odpowiedzialności poręczyciela w sytuacji, gdy jej strony oświadczyły, że nie stanowi ona odnowienia w rozumieniu art. 506 § 1 k.c. Ugoda ta nie wiązała też syndyka, który nie był jej stroną. Nadto powstanie stanu wymagalności całej zabezpieczonej zastawem wierzytelności spowodowało wydanie postanowienia o ogłoszeniu upadłości. Uznał także, że dla zasadności dochodzonego roszczenia nie miał znaczenia zarzut strony pozwanej, że strona powodowa nie nabyła roszczenia na podstawie art. 518 k.c., gdyż spłata dokonana przez syndyka nie doprowadziła do zmniejszenia jej zadłużenia wobec nieprawidłowego jej zarachowania przez wierzyciela. W przypadku odpowiedzialności na podstawie art. 518 k.c. nie jest bowiem istotne aby dłużnik na skutek zapłaty uzyskał korzyść majątkową.

Apelację strony pozwanej Sąd Okręgowy w W. oddalił wyrokiem z dnia 25 czerwca 2009 r., dzieląc ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji i jego ocenę prawną z wyjątkiem stanowiska odnoszącego się do powstania stanu wymagalności wierzytelności na skutek ogłoszenia upadłości. Uznał jednak, że naruszenie przez Sąd pierwszej instancji art. 32 § 1 prawa upadłościowego nie miało wpływu na treść rozstrzygnięcia. Sąd Okręgowy podniósł dodatkowo, że gdyby nawet przyjąć, że osoba trzecia zapłaciła dług w postaci odsetek od przeterminowanych rat leasingowych, który nie był objęty umową poręczenia czy zastawu rejestrowego, to roszczenie strony powodowej byłoby usprawiedliwione w świetle przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu bowiem strona pozwana na skutek wpłaty dokonanej przez syndyka uzyskała korzyść jej kosztem.

Skarga kasacyjna strony pozwanej została oparta o obie podstawy określone w art. 398³ § 1 k.p.c. Zarzucono w niej naruszenie art. 119 k.c. w zw. z art. 120 § 1 k.c., art. 876 § 1 k.c. w zw. z art. 879 k.c., art. 65 k.c., art. 32 § 3 w zw. z art. 117 § 4 prawa upadłościowego, art. 518 § 1 pkt 1 k.c., art. 518 § 3 k.c., art. 405 k.c., art. 321 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. W oparciu o te zarzuty skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa,

ewentualnie jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. nie był uzasadniony. Nie ulega wątpliwości, że Sąd pierwszej instancji jako podstawę uwzględnienia powództwa wskazał art. 518 k.c. Sąd Okręgowy stwierdzając, że podziela ocenę prawną Sądu pierwszej instancji w sposób dostateczny wskazał zatem także na tę podstawę uzasadniającą roszczenie powoda. Dodatkowo wskazał także na przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu. Uwagę Sądu Okręgowego o możliwości dochodzenia roszczenia przez osobę trzecią spełniającą świadczenie na rzecz wierzyciela na podstawie przepisów o prowadzeniu cudzych spraw bez zlecenia lub przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu, należy rozumieć jedynie jako odwołanie się do istniejącej regulacji ogólnej, różniącej się od konstrukcji wstąpienia osoby trzeciej w prawa zaspokojonego wierzyciela, co podkreślił Sąd Okręgowy.

Usprawiedliwiony był natomiast zarzut naruszenia art. 321 § 1 k.p.c., pozostający w związku z zarzutem naruszenia art. 405 k.c. Strona powodowa nie twierdziła aby strona pozwana na skutek zapłaty dokonanej przez syndyka uzyskała korzyść bez podstawy prawnej. W pozwie nie powołała się także na okoliczności faktyczne wskazujące na bezpodstawne wzbogacenie strony pozwanej. Przyjęcie zatem przez Sąd Okręgowy, że roszczenie strony powodowej może być uwzględnione w oparciu o przepisy regulujące bezpodstawne wzbogacenie stanowiło wyjście ponad żądanie pozwu i spowodowało naruszenie art. 321 § 1 k.p.c. Nadto Sąd Okręgowy nie dokonał ustaleń, które wskazywałyby na osiągnięcie przez stronę pozwaną korzyści majątkowej bez podstawy prawnej, jej charakter oraz rozmiar. Nie pozwalało to na prawidłowe zastosowanie art. 405 k.c., co uzasadniało zarzut naruszenia tego przepisu.

Skarżący podniósł zasadnie, że treść art. 876 § 1 i art. 879 k.c. wskazuje na akcesoryjny charakter zobowiązania poręczyciela, co nakazuje przyjąć, że zobowiązanie niewymagalne wobec dłużnika nie może uzyskać tej cechy także wobec poręczyciela. Dla oceny, czy poręczyciel spełnił zobowiązanie wymagalne decyduje chwila spełnienia świadczenia. Skarżący w ramach zarzutu naruszenia art. 65 k.c. wskazał zasadnie, że w wyniku ugody zawartej w dniu 1 czerwca 2005 r. roszczenia wierzyciela [Banku (...) BP] nie były wymagalne z uwagi na terminową spłatę przez stronę pozwaną uzgodnionych w ugodzie rat obejmujących kapitał i odsetki.

Brak jednocześnie podstaw dla przyjętej przez Sąd Okręgowy oceny, że czynność wierzyciela prowadząca do przedłużenia terminu spełnienia świadczenia przez dłużnika, dokonana już po powstaniu stanu wymagalności świadczenia ale przed jego spełnieniem przez poręczyciela, nie ma znaczenia dla treści zobowiązania poręczyciela z tej racji, że nie był on stroną czynności, która spowodowała wydłużenie terminu spełnienia świadczenia przez dłużnika. Nie można bowiem przyjąć, aby termin spełnienia świadczenia przez poręczyciela, o którego obowiązkach decyduje zakres zobowiązania dłużnika (art. 879 § 1 k.c.) wyprzedzał termin obowiązujący dłużnika. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 5 lipca 2007 r., II CSK 136/07 stwierdził, że statuowana w art. 879 § 1 k.c. zasada, że zakres odpowiedzialności poręczyciela jest taki, jak dłużnika głównego, dotyczy także ustalenia chwili, od jakiej świadczenie poręczyciela jest wymagalne; jest bowiem oczywiste, że odpowiedzialność poręczyciela nie może powstać wcześniej aniżeli odpowiedzialność tego, za czyj dług on poręcza.

Sąd Rejonowy wyrażając odmienne stanowisko, zaaprobowane przez Sąd drugiej instancji, odwołał się do poglądu wyrażonego przez Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 12 marca 2002 r., IV CKN 862/00, w którym stwierdzono, że przedłużenie terminu płatności dokonane po dniu, w którym roszczenie stało się wymagalne nie ma wpływu na jego wymagalność, gdyż odmienne stanowisko doprowadziłoby do obejścia zakazu skracania lub przedłużania terminu przedawnienia przez czynność prawną, wynikającego z art. 119 k.c. Stanowisko to nie jest zasadne, bowiem art. 119 k.c. dotyczy jedynie terminu (okresu) przedawnienia, a nie kwestii związanych z wymagalnością roszczenia, z czym wiąże się rozpoczęcie biegu terminu przedawnienia. W wyroku z dnia 16 lutego 2005 r., IV CK 502/04 Sąd Najwyższy podkreślił, że zakaz określony w art. 119 k.c. wyłącza możliwość umawiania się co do innego okresu przedawnienia niż to wynika z ustawy. Zakaz ten nie dotyczy natomiast wymagalności roszczenia, od której zgodnie z art. 120 § 1 k.c. zależy rozpoczęcie biegu terminu przedawnienia.

Należy przyjąć, że osoba trzecia, która spełnia świadczenie niewymagalne, przyjęte przez wierzyciela, nie może dochodzić jego zwrotu od dłużnika na podstawie art. 518 § 1 pkt 1 k.c. W wyroku z dnia 7 kwietnia 2005 r., II CK 576/04 Sąd Najwyższy przyjął, że wstąpienie osoby trzeciej w prawa zaspokojonego wierzyciela na skutek spłacenia wierzyciela następuje tylko w zakresie, w jakim osoba trzecia spłaciła dług, który w stosunku podstawowym był wymagalny.

Z przyczyn wyżej wskazanych uzasadnione były zarzuty naruszenia art. 119 k.c. w zw. z art. 120 § 1 k.c., art. 876 § 1 k.c. w zw. z art. 879 k.c. oraz art. 518 § 1 pkt 1 k.c.

Pozbawiony podstaw był zarzut naruszenia art. 32 § 3 w zw. z art. 117 § 4 prawa upadłościowego w sytuacji, gdy Sąd Okręgowy stwierdził wyraźnie, że Sąd pierwszej instancji naruszył art. 32 § 1 prawa upadłościowego przyjmując, że ogłoszenie upadłości leasingodawcy spowodowało wymagalność roszczenia wobec dłużnika.

Nieuzasadniony był także zarzut naruszenia art. 518 § 3 k.c. Sąd Okręgowy zasadnie przyjął, że przepis ten ma zastosowanie w przypadku rozstrzygania o pierwszeństwie zaspokojenia pomiędzy wierzytelnością przysługującą wierzycielowi wobec dłużnika oraz wierzytelnością przysługującą wobec dłużnika osobie trzeciej, która przeszła na nią skutek częściowej zapłaty wierzycielowi. Uregulowanie to nie decyduje zatem o braku uprawnienia osoby trzeciej do dochodzenia od dłużnika świadczenia spełnionego na rzecz wierzyciela, stosownie do art. 518 § 1 k.c., przed zaspokojeniem pozostałej części świadczenia przez dłużnika.

Uwzględniając, że część zarzutów zawartych w skardze kasacyjnej okazała się usprawiedliwiona, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania.